

Så utformas inte ett fungerande bistånd

Expressen den 24 juli 2007

Denna debattsida har på senare tid utgjort ett forum för biståndsfrågans kombattanter. Åsikterna tenderar att bli extrema: från att bistånd utgör kungsvägen mot utveckling till den motsatta, att bistånd fördjupar utvecklingsländernas problem. Min egen erfarenhet är att bistånd behövs, men att felaktigt utformat bistånd kan ha stora negativa konsekvenser på mottagarlandet. Bistånd och utveckling i en av världens yngsta och fattigaste nationer, Östtimor, utgör en god illustration till biståndsproblematiken.

Östtimor blev självständigt 2002. Landet hade rest sig ur askan efter den enorma förödelsen i samband med Indonesiens tillbakadragande och nu randades en ny och ljusare framtid. Stort internationellt stöd för återuppbyggnad utlovades och den finansiella situationen förbättrades ytterligare när Östtimor visade sig ha stora oljetillgångar.

I dag är bilden betydligt dystrare. Huvudstadens alla flyktingläger är fyllda av offer för interna strider och konflikter. Fattigdomen ökar och invånarnas inkomster har halverats på tio år. Hur kunde det gå så illa trots goda ekonomiska resurser och internationellt stöd och bistånd?

1. En viktig förklaring är bristen på administrativ kapacitet. Med Indonesiens uttåg försvann hela administrationen. Brist på erfaren personal blev snart förlamande och världssamfundet skickade med FN i spetsen in en stor mängd experter. Detta förhindrade en total kollaps av statsapparaten men sådde också ett frö till framtida svårigheter.

2. Utländska biståndsorganisationer betalade mångfalt högre löner än inhemska arbetsgivare och landet dammsögs på kompetens. Den lokala administrationen fick hålla till godo med vad som blev över. Dessutom tenderade utländska experter ta över den exekutiva verksamheten och läroprocessen för inhemska tjänstemän försvårades. I dag är Östtimor återigen ett land som i mångt och mycket styrs av utländska makter, denna gång under FN-flagg.

3. Den stora utländska biståndsnärvaron drev också upp löner och priser och försvårade därigenom uppkomsten av en privat sektor.

I princip allting importeras i dag och Östtimor står utan inhemsk industri eftersom produktionskostnaderna nu är för höga.

4. Avsaknaden av en inhemsk industri innebär att en växande befolkning är hänvisad till att fortsätta slita för sin tillvaro i ett jordbruk av självhushållningskaraktär.

Tillgång till marknader saknas och det som inte äts upp ruttnar bort. Växande familjer ökar hushållets konsumtion men inte nämnvärt produktionen som bedrivs med sekelgamla metoder. Den extrema befolkningstillväxten gör situationen allvarlig, varje kvinna föder i genomsnitt åtta barn, en av de absolut högsta fertilitetsnivåer som har uppmäts någonstans i världen.

Häri ligger alltså biståndets och utvecklingsproblemets kärna på Östtimor såväl som i många andra utvecklingsländer: en stor utländsk närvaro driver upp kostnader för den privata sektorn

och en växande befolkning tvingas då finna sin utkomst inom jordbruket där produktionen tenderar att öka långsammare än antalet sysselsatta och där inkomsterna därför sjunker.

Skulle Östtimor ha klarat sig bättre utan utländskt bistånd? Troligtvis inte. De akuta behoven inom sjukvård, utbildning, administration och infrastrukturuppbyggnad var allt för stora och situationen kan förmodas ha varit än värre utan bistånd. Men det är uppenbart att biståndets utformning behöver debatteras.

Lokalt kapacitetsuppbyggande måste prioriteras så att utländska insatser kan fasas ut. Utländskt bistånd är ofta nödvändigt men drabbar också den lokala ekonomin genom att minska dess tillgång till lokal kompetens och öka dess kostnader.

Lika uppenbart är att ekonomisk tillväxt är centralt för alla utvecklingsländer. I avsaknad av tillväxt kan en långsiktig förbättring av folks levnadsstandard inte åstadkommas. Befolkningens missnöje och intressegruppers kamp om stagnerade resurser kommer då leda till politisk instabilitet.

Slutligen är fokus på jordbruksutveckling viktigt. När det inte finns någon industri som kan absorbera en växande befolkning kan levnadsstandarden endast öka genom ökad jordbruksproduktion. Biståndsgivare kan här spela en central roll genom att tillhandahålla infrastruktur som möjliggör för bönder att sälja sina varor på marknader och genom information och hjälp med nya metoder, grödor och utsäde.

För Östtimor återstår inget annat än att försöka slicka såren, hela landet och fortsätta sin strävan mot drägliga levnadsförhållanden för den så hårt prövade befolkningen. För omvärlden vore reflektion och eftertanke önskvärt innan ytterligare insatser planeras på Östtimor eller i något annat av vår värld's många fattiga länder.

FREDRIK SJÖHOLM

Chef för forskningsprogrammet ”Globaliseringen och företagen” vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN) och professor i internationell ekonomi vid Örebro universitet.